

Atzeneta

del Maestrat

Guia d'informació

Atzeneta del Maestrat

mirades d'interior

L'encant d'un paisatge mediterrani d'interior on vells camps d'oliveres, garrofers i ametllers conviuen amb boscos de carrasques, pins i roures, i amb barrancs de vertigen, fonts i rius d'aigües clares.

Des del coll de la Bassa s'obri una espectacular vall on s'assenta el terme municipal d'Atzeneta del Maestrat, porta d'entrada a l'Alt Maestrat i al massís del Penyagolosa, la muntanya per excel·lència de les terres valencianes, amb 1.813 metres d'altitud.

Atzeneta és un poble amb identitat pròpia, arrelat a la seua història i alhora obert al futur. El seu paisatge, la seua gent i el seu patrimoni conformen un conjunt harmoniós que convida a descobrir-lo amb calma: passejant pels carrers del nucli antic,

explorant les ermites i els senders, o gaudint dels sabors de la seua gastronomia tradicional.

Dades estadístiques:

Població	1309 habitants
Superfície	71,2 km ²
Densitat demogràfica	20 hab. x km ²
Altitud màxima	1.195 m. (cim de la Nevera)
Altitud centre urbà	400 m.

Geografia

El terme municipal d'Atzeneta del Maestrat forma part de la **comarca de l'Alt Maestrat** i té una extensió de **71,27 km²**. Les seues màximes altures són el **cim de la Nevera (1.195 m)** i el **Molló Pla (1.100 m)**.

El poble es troba envoltat per una àmplia zona muntanyosa, amb diverses serres i nombrosos barrancs que alimenten el **riu Montlleó**, formant un relleu accidentat i d'una gran bellesa natural.

El nucli urbà s'assenta en un ampli corredor, nus de comunicacions i porta d'entrada al massís del Penyagolosa. Tot i que la major part de la població viu al nucli principal, hi ha nombrosos masos disseminats per tot el terme, com el **Pla de Meanes**, el **Pou de la Riba**, o el **Castell**.

El clima és de transició entre el mediterrani costaner i el de muntanya, amb hiverns freds i freqüents inversions tèrmiques, i estius suaus i agradables. Els boscos de carrasques i roures conviuen amb pinars i camps d'ametllers, que a l'hivern vesteixen el paisatge d'un blanc florit que anuncia la primavera.

Com arribar-hi:

L'accés principal des de Castelló és per la carretera CV-10 (Castelló – Sant Mateu), desviant-se per la Poble Tornesa i continuant per la CV-15 fins a la Pelajaneta, on s'enllaça amb la CV-170 per creuar el coll de la Bassa i arribar a Atzeneta del Maestrat.

Història

La presència humana al terme d'Atzeneta del Maestrat es remunta a temps prehistòrics. Les excavacions a la Cova dels Aragonesos, on s'han trobat restes funeràries de més de 4.000 anys d'antiguitat, i el petroglif de la Cova de Pere Tomàs, testimonien la presència de comunitats humanes molt abans de la fundació de la vila. Aquests jaciments, situats en paratges naturals d'una gran bellesa, aporten un valuós coneixement sobre els primers pobladors del territori i el seu llegat cultural.

Tot i la trobada de restes de l'Edat del Bronze i de la presència de la civilització islàmica —que donà nom a Atzeneta, provinent de la tribu berber Az-Zanata—, la història coneguda del poble s'inicia amb la conquesta cristiana del rei Jaume I.

Atzeneta passà al domini de Balasc d'Alagó, i un dels seus descendents, Guillem d'Anglesola, atorgà el 11 de gener de 1272 la carta de població a Guillem Colom i Raimon de Canet.

A principis del segle XIV, Atzeneta passà al domini de les ordes militars: primer al Temple i, a partir de 1317, a l'Orde de Montesa. Des d'aleshores i fins a mitjan

segle XIX, Atzeneta formà part de la Setena de Culla, una singular comunitat de municipis que compartien interessos agrícoles i ramaders. Fins i tot arribà a ser residència del comanador Enric Banyuls.

Durant el segle XV, el poble visqué un període de prosperitat, coincidint amb l'esplendor del comerç de la llana, que s'exportava cap a Itàlia. En canvi, el segle XIX fou una època convulsa, marcada per les guerres i la inestabilitat política, especialment durant la Primera Guerra Carlina, que tingué en el Maestrat un dels seus principals escenaris.

En les proximitats d'Atzeneta tingué lloc la batalla en què el general liberal O'Donnell derrotà el general carlí Cabrera, un episodi que deixà una forta empremta en la memòria col·lectiva.

Amb el pas dels segles, Atzeneta ha sabut conservar el seu ric patrimoni històric i arquitectònic —muralles, torres, ermites i carrers de pedra—, que ens parla d'un poble que ha sabut preservar el seu passat alhora que mira cap al futur.

El poble antic

El nucli històric fundacional d'Atzeneta del Maestrat es troba a l'entorn de la Placeta o Plaça de la Divina Pastora, el cor de la Vila Closa o Sòl de la Vila, que fou l'origen de l'assentament medieval.

Aquest espai, de planta quasi quadrada, s'organitza al voltant del pou que abastia d'aigua els primers pobladors.

A la vora del barranc del Verdunc, trobem un carreró amb les característiques escaletes, construïdes sobre les restes de l'antiga muralla medieval. Des d'ací s'accedeix al conegut Balcó de Pilatos, des d'on es pot contemplar una esplèndida vista de la rambla d'Atzeneta i del paratge del Bovalar.

Plaça de la Divina Pastora / Balcó de Pilatos / Rambla d'Atzeneta

Al voltant de la Placeta destaca el carrer del Palo, antic lloc on hi havia el pal de justícia, i al seu costat encara es conserven les restes del portalet, una de les portes d'accés a la vila closa.

Recorrent el carrer de Sant Antoni i el carrer del Venerable, s'arriba a la Plaça Major, centre neuràlgic de la vila. En aquests carrers encara es poden observar finestres gòtiques, escuts nobiliaris i portalades de carreus, testimonis del passat medieval i renaixentista.

Al carrer del Venerable es troba la casa natalícia de Joan Baptista Bertran, conegut com el Venerable, nascut el 1530 i mort a l'Alcora el 1601 amb fama de santedat. També mereixen especial atenció les façanes dels carrers de la Puríssima, dels Arnaus i de Mossèn Pere, amb detalls arquitectònics d'interés.

Plaça Major

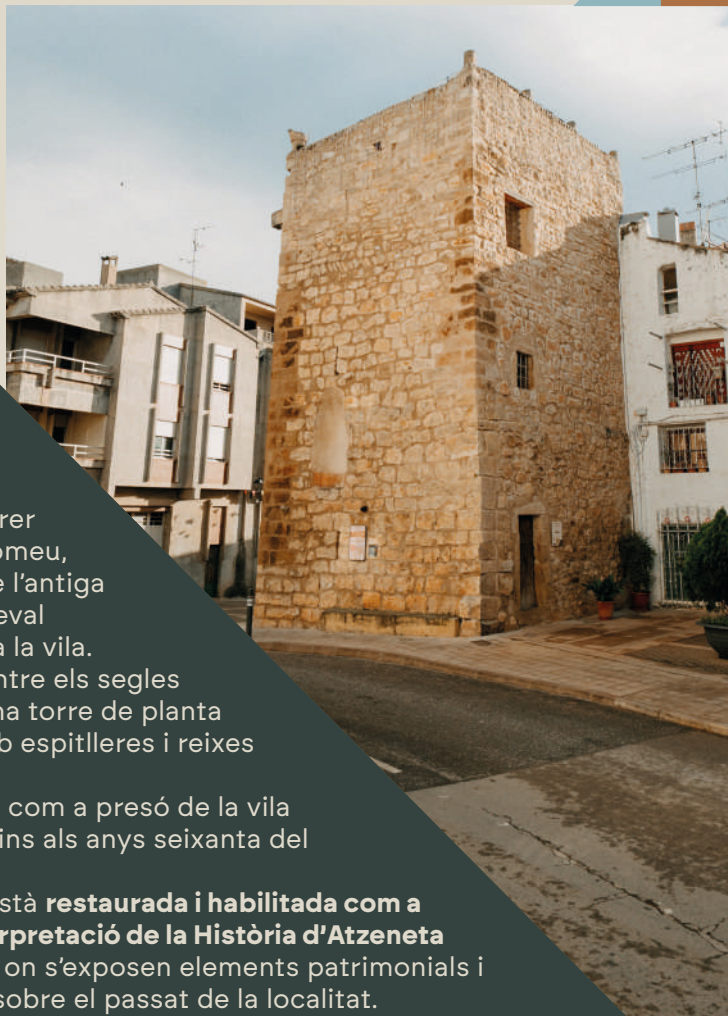

Casa natalícia de Joan Baptista

Monuments i edificis històrics

La Torre de la Presó

La Torre de la Presó, situada al carrer de Sant Bartomeu, forma part de l'antiga muralla medieval que envoltava la vila. Construïda entre els segles XIV i XV, és una torre de planta quadrada amb espitlleres i reixes de ferro. Fou utilitzada com a presó de la vila des de 1853 fins als anys seixanta del segle XX. Actualment està **restaurada i habilitada com a Centre d'Interpretació de la Història d'Atzeneta del Maestrat**, on s'exposen elements patrimonials i audiovisuals sobre el passat de la localitat.

La Casa de la Vila (La Sala)

La Casa de la Vila, també coneguda com La Sala, és un edifici d'origen renaixentista que al segle XVI fou **palau del comanador** de la Setena de Culla i també **antic hospital**. Rehabilitat i ampliat, acull actualment les dependències de l'Ajuntament, la Casa de Cultura, la Sala d'Actes, l'Oficina de Turisme la Biblioteca i la Sala d'Exposicions. L'edifici conserva un **bell pati interior** i una **finestra gòtica**, que li donen un gran valor patrimonial.

Les muralles medievals

Encara es conserven trams de les **antigues muralles** al carrer de l'Orde de Montesa, amb trams ben visibles que permeten apreciar-ne l'alçada i la tècnica constructiva amb **merlets i carreus irregulars**. En alguns punts, les cases actuals s'han adossat sobre els antics llenços de muralla, integrant-los en l'estructura urbana.

L'Església parroquial de Sant Bartomeu

L'església parroquial de Sant Bartomeu és un dels edificis més emblemàtics d'Atzeneta. Construïda entre els segles XVII i XVIII sobre l'antiga església del segle XIV, de la qual resta el campanar original, és d'estil renaixentista amb elements barrocs.

L'interior, d'una sola nau amb capelles laterals, destaca pel seu retaule major barroc, realitzat en fusta daurada i policromada, presidit per la imatge de Sant Bartomeu, patró del poble.

També sobresurten les imatges de la Puríssima, Santa Llúcia, Santa Bàrbara, Sant Cristòfol i Sant Roc, així com els altars dedicats al Crist de la Pietat (1697), a la Verge del Roser i a la Mare de Déu de Betlem, aquesta última una escultura gòtica del segle XV d'extraordinària bellesa i serenitat.

L'església conserva una notable col·lecció d'art sacre i orfebreria, amb calzes, reliquiaries, creus processionals i portapaus del barroc valencià.

També destaca l'orgue barroc restaurat, d'una gran sonoritat, i la pila baptismal original de pedra. Tot el conjunt converteix el temple en un veritable museu del barroc valencià.

Façada Església de Sant Bartomeu

Ermites

Atzeneta del Maestrat compta amb un ric patrimoni d'ermites repartides pel nucli urbà i el terme municipal, que reflecteixen la devoció popular i la vinculació entre fe i territori.

Aquest conjunt d'ermites forma part del recorregut històric, religiós i paisatgístic que defineix la identitat d'Atzeneta del Maestrat.

Ermita de Sant Roc (1757)

Situada a la plaça Major, d'estil barroc, amb cúpula vidriada i espadanya.

Ermita de la Verge de Loreto (1602)

Entre la plaça de Loreto i el carrer del Calvari, amb atri i portes de fusta de carreus, una d'elles original del segle XVI.a.

Ermita de Sant Gregori (1723)

Situada a 1 km del poble, va ser construïda com a protecció davant una plaga que afectava les vinyes. És la més gran i destaca per les pintures murals i la campana de 1854 amb relleus del sant.

Ermita de Castell (1516)

La més antiga, situada a 4 km del poble, dedicada a la Verge de l'Esperança i als sants Fabià, Sebastià i Joan Baptista. Forma part del conjunt monumental del Castell i conserva un tríptic pintat de gran valor.

Ermita de la Sant Josep

Al Pla de Meanes, d'estil senzill i amb una petita espadanya i rellotge de sol.

Ermita del Pilar (1951)

Situada al Cap del Terme, al Pou de la Riba, construïda pels veïns de la zona.

També cal destacar el **Barranc del Regall**, un paratge natural d'una gran riquesa paisatgística i arqueològica, on es troba la **Cova dels Aragonesos**, jaciment de l'Edat del Bronze Antic on s'han realitzat excavacions que han posat al descobert restes humanes i materials ceràmics de més de quatre mil anys d'antiguitat. Al terme també es troba la **Cova de Pere Tomàs**, on s'ha descobert un **petroglif prehistòric**, testimoni de la presència humana més antiga al municipi.

Aquests dos indrets, a més del seu valor científic, formen part del patrimoni històric i natural d'Atzeneta del Maestrat.

El terme conserva nombrosos **masos, corrals i construccions de pedra en sec**, declarades Patrimoni Immaterial de la Humanitat per la UNESCO, així com **fonts, camins i marges tradicionals** que testimonien la vida rural al llarg dels segles.

Cova dels Aragonesos

Cova de Pere Tomàs

Cova de Pere Tomàs

Font de la Pallissera

Camí del castell

Vegetació i fauna

El paisatge vegetal és el típic de la muntanya mediterrània. En les zones més baixes predominen els **ametlers, garrofers i oliveres**, mentre que en les parts més altes es troben **carrasques, pins i roures**, acompanyats de matollars de **romani, timó, espígol i argelaga**.

Quant a la fauna, són freqüents els **conills, guineus, senglars i esquirols**, així com una gran varietat d'aus rapinyaires i passeriformes, com **àguiles, aligots, xoriguers, tudons, pinsans o cadernerres**.

En els barrancs i zones humides viuen també **granotes, sargantanes i altres espècies amfibies**, indicadors d'un medi ben conservat.

Vistes panoràmiques de Atzeneta

Detall de cabres hispàniques

Olivera monumental

Senders homologats i rutes

Atzeneta és punt de pas de diferents senders homologats que permeten conèixer la riquesa natural i patrimonial del seu terme:

A més d'aquests senders homologats, al terme municipal hi ha altres rutes i camins senyalitzats que permeten descobrir fonts, masos i paratges naturals.

Totes aquestes rutes es poden consultar a través de la pàgina web de l'Ajuntament o escanejant el codi QR inclòs en aquesta guia.

<https://www.atzenetadelmaestrat.es/rutes>

PR-CV 201

Atzeneta – Xodos – Penyagolosa

Recorre sendes tradicionals fins a arribar al massís del Penyagolosa.

PR-CV 201

Atzeneta – Benafigos – Culla

Paisatges agrícoles i forestals d'un gran valor ambiental.

SL-CV 92

Sender del Bovalar

Paisatges agrícoles i forestals d'un gran valor ambiental.

*Panoràmica Castell de
Atzeneta del Maestrat*

Via ferrata “El Castell”

Als voltants del paratge del Castell, Atzeneta del Maestrat compta amb una instal·lació per a la pràctica d'esports d'aventura: la **via ferrata “El Castell”**, situada en un entorn natural emblemàtic.

Es tracta d'una **ferrata d'iniciació**, perfecta per a començar en aquest esport. Amb un recorregut de **47 metres**, compta amb un **pont tibetà de 50 metres de longitud** i una alçària de 12 metres, que posen a prova les habilitats dels participants.

Aquesta via ferrata és una combinació perfecta d'aventura i paisatge, i permet gaudir d'unes vistes espectaculars sobre el poble i el seu entorn natural.

Gastronomia

La gastronomia d'Atzeneta del Maestrat **reflecteix la relació directa amb la terra i les seues arrels agrícoles i ramaderes.**

Els plats i productes típics del municipi **naixen dels camps i del bestiar del terme**, amb receptes que han passat de generació en generació i que conserven l'essència de la cuina tradicional de muntanya.

El **corder del Maestrat** és un dels productes més representatius de la comarca i està reconegut com a **marca de qualitat gastronòmica**. Es tracta d'un corder nascut i criat al Maestrat, molt apreciat des de l'època medieval pel seu sabor suau i tendre.

La **tradició pastissera d'Atzeneta** és molt rica i variada.

Entre les elaboracions més destacades hi trobem els **cruixidors** fets amb mel i sucre, **el panquemao**, **els pastissos**, **els rotllets d'aiguardent**, **els mostatxons**, **els mantecaos**, **les figues albardades** i **els cocs de collita** —de tomata, sardina o cansalada—, així com la **coca amb figues o panses**.

Molts d'aquests dolços s'elaboren amb **productes del terreny**, com **l'ametla**, **la carabassa** o **la mel**, que aporten un sabor autèntic i natural.

Corder del Maestrat

Pastissos

Un apartat especial mereixen els **torrons i massapans d'Atzeneta**, elaborats de manera artesanal i amb ingredients locals de primera qualitat.

El **massapà** és especialment conegut per la seua textura suau i el gust intens d'ametla, convertint-se en un producte únic i molt valorat.

L'oli d'Atzeneta, obtingut de les seues **oliveres mil·lenàries** i elaborat amb procediments artesanals, és d'una qualitat excel·lent. També destaca **la mel**, produïda per les abelles als paratges del terme, un altre producte natural de gran puresa i sabor.

Visitar Atzeneta del Maestrat i tastar la seua gastronomia és una experiència que combina **tradició, sabor i autenticitat**, i deixa un record inesborrable per al paladar.

Torrons

Oli d'Atzeneta

Festives i tradicions

Atzeneta disposa d'una àmplia agenda d'activitats festives i tradicionals que són l'herència de les arrels i del sentiment del poble.

El gran teixit associatiu, cultural i religiós d'Atzeneta fa possible que, al llarg de l'any, es mantinguen vives celebracions que uneixen devoció, convivència i tradició.

Viure i sentir cadascuna d'aquestes festes és descobrir l'Atzeneta més autèntica i acollidora.

Sant Antoni

Les festes de Sant Antoni se celebren el cap de setmana més pròxim al 17 de gener, destacant les tradicionals fogueres, la matxà, el repartiment dels prims i pastissos i la rifa de la baconeta.

És una de les festes més arrelades i estimades, que marca l'inici del calendari festiu anual.

Festa del mas de la vila

La festa de l'ermita de Sant Josep, al mas de la Vila, se celebra el dilluns de Pasqua amb el tradicional repartiment de pa amb oli.

És una jornada de convivència i germanor on es reuneixen els veïns de la partida de Meanes.

Sant Antoni

Festa del mas de la vila

Romerias al Castell

Festes de la Joventut

Romerias al Castell

Les romeries al Castell tenen lloc dues vegades a l'any: el dissabte següent al 20 de gener, en honor a Sant Sebastià, i el dissabte després de Sant Vicent, en honor a Sant Joan.

En aquesta última, coneguda com el Castell d'estiu, es reparteix la típica fogasseta a tots els assistents.

Són celebracions molt sentides que combinen devoció, tradició i natura.

Festes de la Joventut

Les Festes de la Joventut se celebren un cap de setmana de finals del mes de maig.

Des de la seua primera edició, l'any 2008, s'han convertit en una cita molt esperada, amb activitats musicals, esportives i lúdiques organitzades per la joventut del poble.

Festes Patronals

Les Festes Patronals se celebren la setmana del 24 i 25 d'agost, en honor a Sant Bartomeu i als Sants Màrtirs Abdó i Senén.

Durant aquests dies, el poble viu un ambient de festa amb actes religiosos, taurins, esportius, gastronòmics, culturals i musicals.

Destaquen la popular cavalcada-pregó de festes, les processons, les revetles i les activitats infantils i de germanor que omplin els carrers de vida i color.

Festa de l'Ermita del Pilar

Se celebra al Pou de la Riba, al Cap del Terme, amb missa, dinar i activitats populars.

És una festa senzilla i entranyable, que reuneix veïns i visitants en un ambient de convivència.

Festes Patronals

Fira de la Caça i la Natura

Se celebra entre finals d'octubre i principis de novembre, dedicada al món cinegètic, al medi natural i als productes locals.

Hi trobem expositors, demostracions, degustacions i activitats per a tots els públics, que fan d'aquesta fira una cita destacada del calendari festiu d'Atzeneta.

Fira de la Puríssima

Se celebra el 8 de desembre i tanca el calendari festiu anual amb una fira d'artesanía i productes típics que ompli els carrers del centre històric.

La festa dels Quintos té lloc la nit anterior, amb música i ambient juvenil que marca el pas dels joves a la vida adulta.

Pel matí del dia de la fira es realitza la tradicional processó de farolets i el repartiment de xocolate, actes molt esperats que mantenen viva la tradició.

Durant la jornada, la fira combina comerç, cultura i germanor en un ambient festiu i participatiu.

Fira de la Puríssima

Proves esportives

Atzeneta del Maestrat compta amb un entorn ideal per a la pràctica d'activitats a l'aire lliure, i al llarg de l'any acull diverses proves esportives que combinen esport, natura i convivència:

Pujada a la Nevera

Recorre el camí fins al punt més alt del terme.

Volta a peu al Castell

Cursa popular oberta a totes les edats.

Carrera i marxa ciclista L'Albarda

Se celebra al mes d'octubre i combina recorreguts per camins rurals i sendes de muntanya, mostrant la bellesa natural del terme.

CONNECTA AMB ATZENETA

Ajuntament

- 964 37 00 18
- 644 06 45 19
- www.atzenetadelmaestrat.es/
- info@atzenetadelmaestrat.es
- @aj_atzenetadelmaestrat
- @ajatzenetadelmaestrat

Oficina de turisme

- 644 57 96 58
- turisme@atzenetadelmaestrat.es
- @atzenetadelmestrat
- @turismeatzeneta

Centre salut:

- 964 37 00 32
- 689 61 44 72

Farmàcia:

- 964 37 00 54

Guàrdia civil:

- 964 37 00 63

Emergències:

- 112

Allotjaments

- URL a web de l'ajuntament:
<https://www.atzenetadelmaestrat.es/dormir>

Restauració

- URL a web de l'ajuntament:
<https://www.atzenetadelmaestrat.es/restauracio/barsrestaurants>

Altres establiments i empreses

- URL a web de l'ajuntament:
<https://www.atzenetadelmaestrat.es/content/comerc>

Visites imprescindibles

Al poble

Pasejant pels carrers d'Atzeneta del Maestrat descobrirem un patrimoni ple d'història i autenticitat.

L'església parroquial, amb el seu **altar barroc** i la imatge de la **Mare de Déu de Betlem**, és un dels principals referents del centre històric.

També mereixen visita les **ermites de la Verge de Loreto i de Sant Roc**, així com la **Torre de la Presó**, convertida en **centre d'interpretació de la història local**.

Les restes de la **murada medieval** i els **carrers del nucli antic** conserven encara la traça del passat, amb **cases de carreus, finestrals gòtics i escuts blasonats** que ens parlen de la vida d'altres temps.

I res millor que completar el passeig amb una parada gastronòmica per **tastar la cuina tradicional i la rebosteria artesanal**, o adquirir **productes típics** com el **torró**, el **massapà** o la **mel**, fets amb ingredients del propi territori.

Al terme municipal:

Als voltants del poble trobem un paisatge ple d'encant, on destaquen **el Castell** —amb la seua **torre medieval**, l'ermita i el **paratge natural municipal**—, l'ermita de **Sant Gregori**, els **senders homologats** i els **camins de l'aigua**, especialment bells després de les pluges.

Atzeneta convida a **descobrir sense presses, sense soroll i sense fum**, un entorn on el temps sembla detindre's entre muntanyes, camins i masos.

Un poble amb ànima, **per recórrer, sentir i estimar**, que ens obri les portes a una natura sorprenent i a una història viva.

INTRODUCCIÓN Y GEOGRAFÍA

Atzeneta del Maestrat, miradas de interior

El encanto de un paisaje mediterráneo de interior donde antiguos campos de olivos, algarrobos y almendros conviven con bosques de carrascas, pinos y robles, junto a barrancos de vértigo, manantiales y ríos de aguas claras.

Desde el *Coll de la Bassa* se abre un espectacular valle donde se asienta el término municipal de **Atzeneta del Maestrat**, puerta de entrada al *Alt Maestrat* y al macizo del *Penyagolosa*, la montaña por excelencia de las tierras valencianas, con 1.813 metros de altitud.

Atzeneta es un pueblo con identidad propia, arraigado a su historia y, al mismo tiempo, abierto al futuro. Su paisaje, su gente y su patrimonio conforman un conjunto armonioso que invita a descubrirlo con calma: paseando por las calles del casco antiguo, explorando sus ermitas y senderos, o disfrutando de los sabores de su gastronomía tradicional.

GEOGRAFÍA

El término municipal de **Atzeneta del Maestrat** forma parte de la comarca del *Alt Maestrat* y tiene una extensión de 71,27 km². Sus máximas alturas son el *cim* de la *Nevera* (1.195 m) y el *Molló Pla* (1.100 m).

El pueblo se encuentra rodeado por una amplia zona montañosa,

con varias sierras y numerosos barrancos que alimentan el río *Montlleó*, formando un relieve accidentado y de gran belleza natural.

El núcleo urbano se asienta en un amplio corredor, nudo de comunicaciones y puerta de entrada al macizo del *Penyagolosa*. Aunque la mayor parte de la población vive en el núcleo principal, existen numerosas masías diseminadas por todo el término, como el *Pla de Meanes*, el *Pou de la Riba* o el *Castell*.

El clima es de transición entre el mediterráneo costero y el de montaña, con inviernos fríos y frecuentes inversiones térmicas, y veranos suaves y agradables.

Los bosques de carrascas y robles conviven con pinares y campos de almendros, que en invierno visten el paisaje de un blanco florido que anuncia la primavera.

Cómo llegar:

El acceso principal desde Castelló es por la carretera CV-10 (Castelló–Sant Mateu), desviándose por la Poble Tornesa y continuando por la CV-15 hasta la Pelajaneta, donde se enlaza con la CV-170 para cruzar el *Coll de la Bassa* y llegar a **Atzeneta del Maestrat**.

HISTORIA

La presencia humana en el término de **Atzeneta del Maestrat** se remonta a tiempos prehistóricos. Las excavaciones en la *Cova dels Aragonesos*, donde se han encontrado restos funerarios de

más de 4.000 años de antigüedad, y el petroglifo de la *Cova de Pere Tomàs*, testimonian la existencia de comunidades humanas mucho antes de la fundación de la villa.

Estos yacimientos, situados en parajes naturales de gran belleza, aportan un valioso conocimiento sobre los primeros pobladores del territorio y su legado cultural.

Aunque se han hallado restos de la Edad del Bronce y de la presencia de la civilización islámica —que dio nombre a *Atzeneta*, procedente de la tribu bereber *Az-Zanata*—, la historia documentada del pueblo comienza con la conquista cristiana del rey Jaume I.

Atzeneta pasó a dominio de Blasc d'Alagó, y uno de sus descendientes, Guillem d'Anglesola, otorgó el 11 de enero de 1272 la carta de población a Guillem Colom y Raimon de Canet.

A comienzos del siglo XIV, *Atzeneta* pasó al dominio de las órdenes militares: primero al Temple y, a partir de 1317, a la Orden de Montesa. Desde entonces y hasta mediados del siglo XIX, *Atzeneta* formó parte de la *Setena de Culla*, una singular comunidad de municipios que compartían intereses agrícolas y ganaderos. Llegó incluso a ser residencia del comanador Enric Banyuls.

Durante el siglo XV, el pueblo vivió un período de prosperidad, coincidiendo con el auge del comercio de la lana, que se exportaba hacia Italia. En cambio, el siglo XIX fue una

época convulsa, marcada por las guerras y la inestabilidad política, especialmente durante la Primera Guerra Carlista, que tuvo en el Maestrat uno de sus principales escenarios.

En las proximidades de *Atzeneta* tuvo lugar la batalla en la que el general liberal O'Donnell derrotó al general carlista Cabrera, un episodio que dejó una profunda huella en la memoria colectiva.

Con el paso de los siglos, *Atzeneta* ha sabido conservar su rico patrimonio histórico y arquitectónico —murallas, torres, ermitas y calles de piedra—, que nos habla de un pueblo que ha sabido preservar su pasado al tiempo que mira hacia el futuro.

EL PUEBLO ANTIGUO Y MONUMENTOS

EL PUEBLO ANTIGUO

El núcleo histórico fundacional de *Atzeneta del Maestrat* se encuentra en torno a la *Placeta* o *Plaça de la Divina Pastora*, corazón de la *Vila Closa* o *Sòl de la Vila*, origen del asentamiento medieval.

Este espacio, de planta casi cuadrada, se organiza alrededor del pozo que abastecía de agua a los primeros pobladores.

A la orilla del *barranc del Verdunc* encontramos un estrecho callejón con las características escaletes, construidas sobre los restos de la antigua muralla medieval. Desde allí se accede al conocido *Balcó de Pilatos*, desde donde se contempla

una espléndida vista de la rambla de *Atzeneta* y del paraje del *Bovalar*.

En torno a la *Placeta* destaca el *carrer del Palo*, antiguo lugar donde se erigía el palo de justicia. Junto a él aún se conservan los restos del *portalet*, una de las puertas de acceso a la villa amurallada.

Recorriendo el carrer de *Sant Antoni* y el carrer del Venerable se llega a la *Plaça Major*, centro neurálgico de la villa. En estas calles todavía pueden observarse ventanas góticas, escudos nobiliarios y portadas de sillares, testimonio del pasado medieval y renacentista del pueblo.

En el *carrer del Venerable* se encuentra la casa natalicia de Joan Baptista Bertran, conocido como *el Venerable*, nacido en 1530 y fallecido en l'Alcora en 1601 con fama de santidad. También merecen atención especial las fachadas de los *carrers de la Puríssima, dels Arnaus* y de *Mossèn Pere*, con detalles arquitectónicos de gran interés.

MONUMENTOS Y EDIFICIOS HISTÓRICOS

La Torre de la Presó

Situada en el *carrer de Sant Bartomeu*, la Torre de la Presó forma parte de la antigua muralla medieval que rodeaba la villa. Construida entre los siglos XIV y XV, es una torre de planta cuadrada con saeteras y rejas de hierro.

Fue utilizada como prisión del municipio desde 1853 hasta los

años sesenta del siglo XX.

Actualmente está restaurada y habilitada como *Centro d'Interpretación de la Historia de Atzeneta del Maestrat*, donde se exponen elementos patrimoniales y audiovisuales sobre el pasado de la localidad.

Las murallas medievales

Aún se conservan tramos de las antiguas murallas en el carrer de *l'Orde de Montesa*, con sectores bien visibles que permiten apreciar su altura y la técnica constructiva con almenas y sillares irregulares. En algunos puntos, las casas actuales se han adosado sobre los antiguos lienzos de muralla, integrándolos en la estructura urbana.

La Casa de la Vila (La Sala)

La Casa de la Vila, también conocida como *La Sala*, es un edificio de origen renacentista que en el siglo XVI fue palacio del comanador de la *Setena de Culla* y antiguo hospital.

Rehabilitado y ampliado, alberga actualmente las dependencias del *Ayuntamiento*, la Casa de Cultura, la Oficina de Turismo, la Sala de Actos, la Biblioteca y la Sala de Exposiciones.

El edificio conserva un bello patio interior y una ventana gótica que le confieren un notable valor patrimonial.

L'Església Parroquial de Sant Bartomeu

La iglesia parroquial de *Sant*

Bartomeu es uno de los edificios más emblemáticos de *Atzeneta*. Construida entre los siglos XVII y XVIII sobre la antigua iglesia del siglo XIV —de la que se conserva el campanario original—, es de estilo renacentista con elementos barrocos.

El interior, de una sola nave con capillas laterales, destaca por su retablo mayor barroco, realizado en madera dorada y policromada, presidido por la imagen de *Sant Bartomeu*, patrón del pueblo.

También sobresalen las imágenes de *la Puríssima, Santa Llúcia, Santa Bàrbara, Sant Cristòfol* y *Sant Roc*, así como los altares dedicados al *Crist de la Pietat* (1697), a la *Verge del Roser* y a la *Mare de Déu de Betlem*, esta última una escultura gótica del siglo XV de extraordinaria belleza y serenidad.

La iglesia conserva una destacada colección de arte sacro y orfebrería, con cálices, relicarios, cruces procesionales y portapaces del barroco valenciano.

También sobresalen el órgano barroco restaurado, de gran sonoridad, y la pila bautismal original de piedra. Todo el conjunto convierte el templo en un verdadero museo del barroco valenciano.

ERMITAS, PAISAJE, TÉRMINO MUNICIPAL Y SENDAS HOMOLOGADAS

Ermitas

Atzeneta del Maestrat cuenta con un rico patrimonio de ermitas

repartidas por el núcleo urbano y el término municipal, que reflejan la devoción popular y la estrecha relación entre la fe y el territorio.

Ermita de Sant Roc (1757):

situada en la *Plaça Major*, de estilo barroco, con cúpula vidriada y espadaña.

Ermita de la Verge de Loreto

(1602): ubicada entre la *Plaça de Loreto* y el *carrer del Calvari*, con atrio y puertas de madera labrada, una de ellas original del siglo XVI.

Ermita de Sant Gregori (1723):

situada a un kilómetro del pueblo, fue construida como protección frente a una plaga que afectaba a las viñas. Es la más grande de las ermitas y destaca por sus pinturas murales y su campana de 1854 con relieves del santo.

Ermita del Castell (1516):

la más antigua, situada a cuatro kilómetros del municipio, dedicada a la *Verge de l'Esperança* y a los santos Fabià, Sebastià y Joan Baptista. Forma parte del conjunto monumental de el *Castell* y conserva un tríptico pintado de gran valor artístico.

Ermita de Sant Josep:

ubicada en el *Pla de Meanes*, de estilo sencillo, con una pequeña espadaña y un reloj de sol.

Ermita del Pilar (1951):

situada en el *Cap del Terme*, en el *Pou de la Riba*, fue construida por los vecinos de la zona.

Este conjunto de ermitas forma parte del recorrido histórico, religioso y paisajístico que define la identidad de *Atzeneta del Maestrat*.

Paisaje, término municipal y sendas homologadas

El término municipal de *Atzeneta del Maestrat* presenta una gran variedad de paisajes que combinan tierras de cultivo con montañas, bosques y barrancos que lo rodean.

Desde el *Coll de la Bassa*, punto de entrada al municipio, se domina un amplio valle atravesado por el río *Montlleó*, con cultivos de almendros, olivos y algarrobos que conforman el paisaje agrícola tradicional.

Entre los parajes más conocidos y visitados destacan el Castell, presidido por los restos del antiguo castillo medieval y la ermita de la *Mare de Déu de l'Esperança*; el *Bovalar*, con un interesante recorrido de senderos entre bosques y márgenes de piedra seca; la *Nevera*, el punto más elevado del término; y el *Pla de Meanes*, zona de masías dispersos rodeados de campos y carrascales.

También merece mención especial el *Barranc del Regall*, un paraje natural de gran riqueza paisajística y arqueológica, donde se encuentra la *Cova dels Aragonesos*, yacimiento de la Edad del Bronce Antiguo en el que se han realizado excavaciones que han sacado a la luz restos humanos y cerámicos de más de cuatro mil años de antigüedad.

En el término también se encuentra la *Cova de Pere Tomàs*, donde se ha descubierto un petroglifo prehistórico, testimonio de la

presencia humana más antigua del municipio.

Ambos enclaves, además de su valor científico, forman parte del patrimonio histórico y natural de *Atzeneta del Maestrat*.

El término conserva numerosos masos, corrales y construcciones de piedra en seco, declaradas Patrimonio Inmaterial de la Humanidad por la UNESCO, así como fuentes, caminos y márgenes tradicionales que testimonian la vida rural a lo largo de los siglos.

Vegetación y fauna

El paisaje vegetal es el típico de la montaña mediterránea. En las zonas más bajas predominan los almendros, algarrobos y olivos, mientras que en las partes más altas se encuentran carrascales, pinos y robles, acompañados de matorrales de romero, tomillo, espliego y aliaga.

En cuanto a la fauna, son frecuentes los conejos, zorros, jabalíes y ardillas, así como una gran variedad de aves rapaces y paseriformes, como águilas, azores, cernícalos, palomas torcaces, pinzones o jilgueros.

En los barrancos y zonas húmedas también habitan ranas, lagartijas y otras especies anfibias, indicadores de un entorno bien conservado.

Sendas homologadas y rutas

Atzeneta es punto de paso de diferentes sendas homologadas que permiten conocer la riqueza natural y patrimonial de su término:

PR-CV 201 Atzeneta – Xodos – Penyagolosa, que recorre senderos tradicionales hasta alcanzar el macizo del *Penyagolosa*.

PR-CV 202 Atzeneta – Benafigos – Culla, con paisajes agrícolas y forestales de gran valor ambiental.

SL-CV 92 Sender del Bovalar, una ruta circular que recorre el entorno inmediato del núcleo urbano.

Además de estas sendas homologadas, el término municipal cuenta con otras rutas y caminos señalizados que permiten descubrir fuentes, masías y parajes naturales.

Todas estas rutas pueden consultarse a través de la página web del *Ayuntameiento* o escaneando el código QR incluido en esta guía.

Via ferrata “El Castell”

En los alrededores del paraje de el *Castell*, *Atzeneta del Maestrat* dispone de una instalación para la práctica de deportes de aventura: la **via ferrata “El Castell”**, situada en un entorno natural emblemático.

Se trata de una ferrata de iniciación, perfecta para quienes se inician en este deporte. Con un recorrido de 47 metros, cuenta con un puente tibetano de 50 metros de longitud y una altura de 12 metros, que pone a prueba las habilidades de los participantes.

Esta vía ferrata combina perfectamente la aventura con el paisaje, permitiendo disfrutar de vistas espectaculares sobre el pueblo y su entorno natural.

GASTRONOMÍA

La gastronomía de *Atzeneta del Maestrat* refleja la relación directa con la tierra y sus raíces agrícolas y ganaderas.

Los platos y productos típicos del municipio nacen de los campos y del ganado del término, con recetas que han pasado de generación en generación y que conservan la esencia de la cocina tradicional de montaña.

El **cordero del Maestrat** es uno de los productos más representativos de la comarca y está reconocido como marca de calidad gastronómica.

Se trata de un cordero nacido y criado en el Maestrat, muy apreciado desde la época medieval por su sabor suave y tierno.

La tradición pastelera de *Atzeneta* es muy rica y variada.

Entre las elaboraciones más destacadas se encuentran los **cruixidors** hechos con miel y azúcar, el **panquemao**, los **pastissets**, los **rotllets d'aiguarent**, los **mostatxons**, los **mantecaos**, las **figues albardades** y los **cocs de collita** —de tomata, sardina o cansalada—, así como la **coca amb figues o panses**.

Muchos de estos dulces se elaboran con productos del propio terreno, como la almendra, la calabaza o la miel, que aportan un sabor auténtico y natural.

Un apartado especial merecen los **turrones y mazapanes de Atzeneta**, elaborados de manera artesanal

y con ingredientes locales de primera calidad.

El **massapà** es especialmente conocido por su textura suave y su intenso sabor a almendra, convirtiéndose en un producto único y muy valorado.

El aceite de Atzeneta, obtenido de sus olivos milenarios y elaborado con procedimientos artesanales, es de una calidad excelente.

También destaca la miel, producida por las abejas en los parajes del término, otro producto natural de gran pureza y sabor.

Visitar *Atzeneta del Maestrat* y degustar su gastronomía es una experiencia que combina tradición, sabor y autenticidad, dejando un recuerdo imborrable para el paladar.

FIESTAS Y PRUEBAS DEPORTIVAS

Atzeneta del Maestrat dispone de una amplia agenda de actividades festivas y tradicionales que son herencia de las raíces y del sentimiento del propio pueblo.

El gran tejido asociativo, cultural y religioso de *Atzeneta* hace posible que, a lo largo del año, se mantengan vivas celebraciones que unen devoción, convivencia y tradición.

Vivir y sentir cada una de estas fiestas es descubrir la *Atzeneta* más auténtica y acogedora.

Sant Antoni

Las fiestas de *Sant Antoni* se celebran el fin de semana más

próximo al 17 de enero, destacando las tradicionales **fogueres**, la **matxà**, el reparto de **prims** y pasteles, y la rifa de la **baconeta**.

Es una de las celebraciones más arraigadas y queridas, que marca el inicio del calendario festivo anual.

Ermita de Sant Josep

La fiesta de la *Ermita de Sant Josep*, en el Mas de la Vila, se celebra el lunes de Pascua con el tradicional reparto de **pa amb oli**.

Es una jornada de convivencia y hermandad en la que se reúnen los vecinos de la partida de Meanes.

Romerías al Castell

Las *romerías al Castell* tienen lugar dos veces al año: el sábado siguiente al 20 de enero, en honor a Sant Sebastià, y el sábado después de Sant Vicent, en honor a Sant Joan.

En esta última, conocida como el *Castell d'estiu*, se reparte la tradicional **fogasseta** a todos los asistentes.

Son celebraciones muy sentidas que combinan devoción, tradición y naturaleza.

Festes de la Joventut

Las *Festes de la Joventut* se celebran un fin de semana a finales del mes de mayo.

Desde su primera edición, en 2008, se han convertido en una cita muy esperada, con actividades musicales, deportivas y lúdicas organizadas por la juventud del pueblo.

Festes Patronals

Las *Festes Patronals* se celebran la semana del 24 y 25 de agosto, en honor a *Sant Bartomeu* y a los *Sants Màrtirs Abdó i Senén*.

Durante esos días, el pueblo vive un ambiente de fiesta con actos religiosos, taurinos, deportivos, gastronómicos, culturales y musicales.

Destacan la popular **cavalcada-pregó** de fiestas, las procesiones, las *verbenas* y las actividades infantiles y de hermandad que llenan las calles de vida y color.

Festa de l'Ermita del Pilar

Se celebra en el *Pou de la Riba*, en el *Cap del Terme*, con misa, comida popular y actividades abiertas a todos los asistentes.

Es una fiesta sencilla y entrañable, que reúne a vecinos y visitantes en un ambiente de convivencia y amistad.

Fira de la Caça i la Natura

Se celebra entre finales de octubre y principios de noviembre, dedicada al mundo cinegético, al medio natural y a los productos locales.

Cuenta con expositores, demostraciones, degustaciones y actividades para todos los públicos, convirtiéndose en una cita destacada del calendario festivo de *Atzeneta*.

Fira de la Puríssima

Se celebra el 8 de diciembre y cierra el calendario festivo anual

con una feria de artesanía y productos típicos que llena de vida las calles del casco histórico.

La **fiesta dels Quintos** tiene lugar la noche anterior, con música y ambiente juvenil que simboliza el paso de los jóvenes a la vida adulta.

Por la mañana se celebra la tradicional **procesión de farolets** y el reparto de chocolate, actos muy esperados que mantienen viva la tradición.

Durante toda la jornada, la feria combina comercio, cultura y hermandad en un ambiente festivo y participativo.

PRUEBAS DEPORTIVAS

Atzeneta del Maestrat cuenta con un entorno ideal para la práctica de actividades al aire libre, y a lo largo del año acoge diversas pruebas deportivas que combinan deporte, naturaleza y convivencia:

Pujada a la Nevera, que recorre el camino hasta el punto más alto del término.

Volta a peu al Castell, carrera popular abierta a todas las edades.

Carrera i marxa ciclista L'Albarda, que se celebra en el mes de octubre y combina recorridos por caminos rurales y sendas de montaña, mostrando la belleza natural del término.

Plaça Major, núm. 2
CP.12132 Atzeneta del Maestrat

Telf.: 964370018 Fax: 964370298

www.atzenetadelmaestrat.es

